

טורברג



סופר ומתרגם טורברג
אתה יהודון ואני נאצי

משל הספר הוא מאבדל, חברו לכיתה של מאיר, שהופך עם העלייה לנאצי, המפעיל את אוטו מאיר בבוגרנונו הכפוייה, וכאשר הוא שואל את מאבדל מוע הוא מאמין לנכונותו להלשין, משיב זה: 'משום שאתה יהודון ואני נאצי'

הנני, אבי הוא אחד מהספרים המוכרים ביותר מימי עליית הנאצים לשלטון בגרמניה, ותרגומו לעברית בידה האמונה של נילי מירסקי, נקי מפגמים.

תרגום

פרידריך טורברג, סופר ומתרגם אוסטרי-גרמני ממוצא יהודי, ידוע כמתרגמו של ההומורסטי ההונגרי-ישראלי אפרים קישון לגרמנית (אין בכוחו לעשות השוואות בין המקור והתרגום שלי, אך רבר אחד אני יודע: בגרמנית הוא (קישון) מוצלח יותר מאשר בכל התרגומים האחרים...). נאח ונהראה אור בעברית סיפרו הנני, אבי, רומן העוסק בתקופה שבין שתי מילחמות-עולם בגרמניה, טורברג חודר לעולמו של מוסקאי יהודי צעיר העוסק בריגול לטובת הנאצים.

גיבורו של טורברג, אוטו מאיר, אינו עושה זאת מתוך הנאה, אלא בתקווה לזכות בפרס: שיחודר אביו הנמק במחנה-הריכוז דאכאו. מאיר, הכורת ברית עם השטן, מגלה כעבור זמן, שאותו שטן מרמה את היהודי הקטן, כשם שרימה מדינות ומדינאים. הנני, אבי הוא רומן המבוסס על סיטואציה דרמטית, המביאה את תיאור חייו של מאיר באופן כרונולוגי מיוזנות הילדות שלו ועד למאסרו בצרפת שלפני שלטון ווישי. גיבורהמישנה

* פרידריך טורברג - הנני אבי, עברית: נילי מירסקי; הוצאת עס-עובד; 272 עמודים (כריכה רכה).

חולכות עמי: מחזו גרמני לרני, להם גרמני היה מאבלי; עינב הריץ תסס בדמי משך אלה שנה (אגב, את אוסף הספרים הנדיר שלו הצליח וולפסקל למכור למוציא-לאור זלמן שזקן - אביו של עורך הארץ, גרשום שזקן, תמורת קיצבה שנתית קטנה). לסינ, שאף הוא הצליח להימלט מגרמניה, נרצח בידי שכירים נאציים בצ'כוסלובקיה, ומנצ'סטר גארדיאן הספידו: תמיד שאף בכל ליבו למוזיגה בין החיים הגרמניים והחיים היהודיים, שכן לא ראה כל מניעה לכך שיחיה יהודי חיים גרמניים מלאים ויהיה תפארת למולדתו... את הרוזן השלישי, שטרנהיים, הגדיר המחזאי קארל צוקמאיר: בן-כלאים שהציו אילי-עסקים חציו מרקח בלגי הארבה לסגל לעצמו את נעמת היבור וההתנהגות של יונקר פרסי. זה לא מנע אותו מלומר לקלאוס מאן על אדולף היטלר: מי הוא אחרי ככלות הכול? דמות פערפה מתוך קומדיה מאת קארל שטרנהיים; שומר-לילה מנחק, שיוצא פתאום מדעתו ומרמה בנפשו שיוכל להיות השחקן הראשון...

פרק מרגש למדי הוא המלאך בשער, הנפתח כתיאור ייחודה של המשוררת אלזה לאסקר-שילר (שנפטרה בגלות בירושלים), מי שכינתה פעם את מרטין בובר כ.ה.ר. סוף-ציון, ואף כתבה להוגה הגדול הזה פעם: אני שונאת את היהודים מפני שהם מתעלמים מקולי. מפני שאזניהם נאטמו, ומפני שהם מעדיפים להקשיב לכסילים ולזרזין. הם אוכלים יותר מדי; מן הדין היא שירעבו... האם אתה כועס? משוררת זו נחשבת לאחד מפלאי השירה הגרמנית, ולשון שירתה הוא בליל ניבים יהודי-גרמני, שהביא את המשורר אורי צבי גרינברג, לכנות את שירתה בשפה הגרמנית 'שירה עברית'. בפרק זה מוצגת גם הגלריה היהודית המהפכנית, עינה נמנות דמויות כגוסטאב לנדואר, ארנסט טולר ואריך מיוזאם.

תחת הכותרת הלא-רצויים ובמוטו המתייחס



הוגה בנימין
אתה יהודון ואני נאצי

למישפט שאותו אמר מורו של אלברט איינשטיין: נוכחותך בכיתה משבשת את הסדר ומשפיעה לרעה על שאר התלמידים? מובא סיפורם של איינשטיין והמלחין ארנולד שנברג, שאחרי גירושו מהאקדמיה הגרמנית, שב להתייחד, או איינשטיין, שכינה את הנאצים מוצב של מחלת-נפש בהמונים. איינשטיין, ששימש מטרה במלחמת הנאצים ביהודי גרמניה, כמשתתף בנאומו של האידיאלוג של היטלר, אלסרד רונזברג: האלברט איינשטיינים רשאי יהודים יתלו לאי שורמם שאקלימו קבלני... שאין שבים ממנו, שהדרך היחידה לצאת ממנו היא למות.

המשך נביאים בבלי כבוד מביא את סיפור מאבקים של אישים נקודים כדולסקי ופריץ קאפא. מרגשת מאוד ההגדרה של אריך קסטנר (מחבר אמיל והבלשים ופביאן) את טוכולסקי, הרוצה לעצור שואה במבנת-תיבה, בתקופת שיא-מאבקיו, כאשר העיתונות הנאצית כינתה אותו: אב-טיפוס של האדם שאין לו מולדת, המיפלצת מרובת-הראשים, הליטראטוריאלי היהודי טוכולסקי...

להשיג את מטותיהם התרבותיות. בפרק מלב הטבע מתאר גרינפלד פגישת שני גאונים של אותה תרבות-ענק, גוסטאב מאהלר וזיגמונד פרויד, ביחמתו של מאהלר: פרויד אמר שלאחר פגישתם שוב לא נתקל מעולם באיש שהביא את עקרונות הפסיכואנליזה במהירות ובאורח-אינטואיטיבי כל-כך במאהלר, והוא מוסיף: הרבה נקודות של דמיון וקרבה היו בין מאהלר לפרויד, החל בעבודה ששניהם היו בני למישפחות יהודיות שהשתקפו בעיירות קטנות של החבלים שנעשו לא-הרי-מכן צ'כוסלובקיה והשתתפו בנדידה הגדולה לחינה.

פרויד הגדיר את יהדותו: מעולם לא יכולתי להבין מדוע עלי להתבייש במוצאי, או בגזעי, כפי שאנשים החלו לקרוא לזה. אשר להברות בחברת העם האתנית (הגרמנית) שנמנעה ממני, הרי בלי צער רב וייתתי על זכויותי לכך, בעוד שמאהלר ראה ביהדותו מיכשול להשגים המוסיקאליים שבהם חפץ: כל שנות ה-90 היתה האנטישמיות עושה חיל, בכל מקום יהודי היא אבן שבה נתקלים ברגע האחרון בשרוצים לחתום אתי חזית. מאהלר שאף במשך שנים רבות להתמנות מנהל האופרה הווינאית, וגמר בדעתו להיטבל לנצרות, כדי לזכות במישרה. גרינפלד מעיר כי: ברור שלא קל היה אז להיות יהודי בווינה, אף שהריקוד על שפת הירח-העש היה מתנהל עדיין בקצב נינוח של ואלס... למרות, שלדעתו של צ'רלס, היהודים קרמו, היינו או אף יצרו בתשע עשיריות מן התרבות שאותה קיבל העולם בתרועה בווינאית.

בעולם זה של הישגים ושיאים ושינאת יהודים, דרך גם כוכבו של קארל קראוס, אותו ציניקן פאציפיסט, שניהל מילחמת-יחיד מול המיסר התרבותי הווינאי כולו, או כהגדרתו של וילי האס: בהוש מההדר של סאדיסט לפגוע דווקא במקום שבו הכאב גדול ביותר. כרוגמת



סיסקאי איינשטיין
מחלת-נפש בהמונים

מיכתמו: הפסיכואנליזה היא המחלה היהודית החדשה ביותר; הקשישים יותר עדים סובלים מסוכרת; או לפי המחקרים האחרונים, נראה כי התת-מדע הוא מעין גפר למחשבותיהם של בנראדם. בכל הנראה, רבים מתנגעים אליו עכשיו. את הצניזות הוא אימץ מאוחר יותר, כאשר היטלר החל בשריפת-הספרים בגרמניה; ואמר: כמה אנו מתקדמים! בימי הביניים דאי היו שורפים אותי; כיום מסתפקים בשריפת ספרים.

אותם ענקירוח יהודים-גרמנים נשאו על רל פתיחה ציניות, שמן הסתם היתה מצונזרת בשיאל של היום, כאמרתו של פרויד, לאחר שניצל מידי הנאצים, וקבע מישכנו כלונדון: שהרי למרות הכול עדיין אהבתי מאוד את בית-הכלא שממנו שוחררתי.

בפרק פנה אל האור לרגע, הנפתח במוטו מתוך היינה: ססר הוא מולדתם. קניינם / שליטם, מזלם ואסונם... מאכן / איאסשר לגרשם, מובא סיפורם של שלושה קרובי-מישפחה, המשורר קארל וולפסקל, המסאי והפילוסוף תיאודור לסינג והמחזאי קארל שטרנהיים, בני מישפחת סוחרים ענפה, שהגיעו אל פיסגות התרבות הגרמנית, כאשר גלו וולפסקל מגרמניה, כתב בשירו אלף שנים

הכורדית, או הלא-משנה-איזו-עדה - כמדיניות התרבותית המזורה, שבה נוקט בשנים האחרונות משרד-החינוך, תחת פיקוחו של זבולון המר. נביאים בבלי כבוד הוא ספר של אות-כבוד לתרבות שכימעט ולא הותירה זכר בתרבות הישראלית (ראה: החוויה הישראלית).

שירה

"מעייין-אכזב"

תופעה מרכזית, המגבירה אחיזה בשולי תרבות-הספר הישראלית היא פירסום ספרי-שירה בידי כאלה שאינם משוררים.

שירים אלה, בקצבים לא שרירים שכאלה, רמתם מזכירה שירים המצויים במגירת כל נערה בגיל הטיפש-עשרה. שירים של לכטי גילדה-בגרות, שכל קשר בינם ובין שירה מיקרי בחלחל.

דוברת משרד-הבריאות דבורה גנני אלעד-החליטה כאחרונה לזווג בין תחלואי מישרה ובתחלואי תת-השירה העברית, ולפרסם קובץ שירי בוטר ואכזב שלה, תחת הכותרת... ובעיקר כאלה שצמחו במקום הערבה.

קובץ חרוזים זה מעלה רחשילב ושאר איברים, במיפס תחושות רדוד למדי, כמו: אני אברה ממך אורי... ועושה 'אנליזה' ל'מוח' ומספרת: עייפתי כלי חלדים... הרוברת-משוררת, ששירתה כבר שני שר-בריאות, מסבירה אחת בתגליתיה במוטו לאחד השירים, שבו היא כותבת בספק-מקורות: מאחורי הגדול שבפולטיטיקרים ומעבר לכל תהליך של שינוי ישנה אשה ארבת... זה מה שנקרא להתאהב במקצוע, ולא במיקצוע השירה.

מסעה הבריאות-ישרי של גנניאלעד לרעות בשדות האהבה, מוליד אותה לחוויות בריאותיות נוספות כמו: אתה איש חזק, אומרת... אבל: אשתך את כל כאבי קופסת... זוגמר בטיפול על ספת הפסיכיאטר.

בזומה לפרח-הריזה אחרים, לא יתכן שגנניאלעד תרלג על נושא המילחמה, המספקת פעילות כה נחבת למישרד שבשמו היא דוברת. כאן היא מגיעה לתגליות, כמו: המילחמה אינה אמת, גם אינו נספג באדמה ויריות מוצעות את האדמה...

כאחד מאחרוני השירים בקובץ כותבת גנניאלעד: העולם עלי גדול, כמו לדמו לקורא שהצליח להתגבר על בולמוס המילים ולהגיע עד הלום: 'השירה גדולה עלי'.

כל שנותר לסכם במעייין אכזב זה, שמילים הוא כמאמר שיד-ליריים ידוע: גנני גידלה גרפמניה בגן. מוטב לו לקובץ זה אם היה נשאר במגירת המשרכסת, ולא טורח לייגע את מכשיר-הדפוס.

* דבורה גנניאלעד - ובעיקר כאלה שצמחו במקום האהבה; הוצאת אלף; 44 עמודים (כריכה רכה).

נביאים בבלי כבוד הוא סיפור סופה של ההצגה התרבותית הגדולה ביותר של המאה העשרים, הצגה שכוכביה היהודים נעלמו, בעוד שאת רחובות ברלין ושאר ערי גרמניה מילא אספסוף מצעק. הצגה שכוכביה נפוצו לכל רוח, ורק מעטים מהם הגיעו לארץ-ישראל, שארבעים שנה מאוחר יותר החל אספסוף דומה מצעק ברחובותיה. לשיא הטראגיות של ספר זה מגיע המחבר בתיאור דמותו המיוחדת ויוצאת-הדופן של ואלטר בנימין, אותו הוגה-הדיעות, שרק בשנים האחרונות החל העולם הרחב מגלה את עוצמת רעיונותיו ברקות לשונו: בולים הם בריטי הביקר שמשאירות ממשלות לאומיות מחרדה-מישחקים של הילדים; קארל קראוס רוקד את ריקוד הלחמים לפני קיברה של הלשון הגרמנית. ואלטר בנימין משמש סמל להכחדתה של יהדות מפלאת זו, במותו בהתאבדות על גבול צרפת-ספרד, אחרי שהצליח להימלט מידי כובשי צרפת הגרמניים. טראגי לא פחות הוא סיפור חייו ויצירתו של הסופר, שרק בשנים האחרונות שבו הגרמנים לגלות את כתביו, ר"ר אלסרד דאבלין, שסיפרו אלכסנדרופלאך נחשב עתה לתשובה הגרמנית ליוליסס של ה'זים. בחדות לשונו כינה דאבלין את הרפובליקה הווימרת: הובאה לקיסרות הגרמנית עלידי חכם אחד מחוקרי-לארץ. הוא לא אמר מה יש לעשות בה; היתה זו רפובליקה בלי תראות שימרה...

במסה דאבלין מורי כתב הסופר גינצבר גראוס: הוא היה קאתולי מדי בשביל בעלי-מוסר, נטולי-הידור מדי בשביל שעת השירה ברדיו וגם מדי בשביל כניית בלימורים של בתי-הספר... בכל זאת, יש בו כדי לגרום לך מובכה, לעבר את הלומותיך; אתה תתקשה לבדוע; טעמו לא יערב לחכך; הוא אינו ניתן לעיכול ולא יהיה לטעמך. הוא משנה כל אדם שקרא אותו...

יש כספר נביאים בבלי כבוד, משום לקח כואב למתרחש כיום בתרבות הישראלית, הגרמסת בהדרגה, תוך פנייה הדרגתית לנתיב המולדי אל המוקדים לשריפת ספרים. התגברות הצנזורה הפוליטית על מחזות, הסתת ההמון בידי ראשי-המשלה ולבלריו נגד 'פני הנפש' ו'מיעוט קטן של אינטלקטואלים' - הם התיסמונת, ונביאים בבלי כבוד מרבר ומספר על המחלה שבאה כתוצאה ממנה. נביאים בבלי כבוד הוא כינת אוראדם ומוזיה, המספר על העבר, ומכוון להווה המולדי לעתיד הקודר. זה ספר המספר על מורשתה של עדה אחת, עדה שהביאה מאז ימי הביניים את המורשת התרבותית הגדולה ביותר של עם ישראל. עדה שאינה זוכה, במדינת ישראל של סוף 1982, למחצית הממון המוקדש עלידי הממשלה הנכוחת, כדי 'לגלות' את המורשת התרבותית של העדה היהודית-הפרסית, או